

'De hele week (hoog)begaafd'

Begeleiding bieden bij 'leren leren'

Het is elf uur. Juf Manon komt de school binnen. Elke donderdagmiddag geeft ze anderhalf uur les aan de plusklas, waar het eerste half uur in het teken staat van verrijkingswerk en 'leren leren'. Op de gang zitten drie jongens uit groep vier met een Rekentijger boekje, hun verrijkingswerk. Juf Manon kent de mannen goed, ook zij komen elke week bij haar in de plusklas. Regelmatig geven ze daar aan niet toe te zijn gekomen aan hun verrijkingswerk. Vanmorgen blijken ze hier wel tijd voor te hebben. Ze kijken echter geboeid naar het beeldscherm van een computer iets verderop, waar een ander kind bezig is. Manon gaat bij ze zitten en vraagt hoe het gaat met hun verrijkingswerk. De jongens blijken te zijn vastgelopen en weten niet goed hoe ze verder kunnen. De jongens lijken zich er niet zo druk over te maken. Ze vinden het wel prima om even op de gang te mogen zitten niksen.

"Goed onderwijs betekent dat iedere leerling wordt uitgedaagd om zijn of haar talenten optimaal te ontplooiën. Juist bij de leerlingen die méér kunnen, slagen we er onvoldoende in dit talent te ontwikkelen en te benutten." (1 september 2013) "Leerlingen die méér willen leren maar niet worden uitgedaagd, kunnen al op jonge leeftijd hun motivatie verliezen om zich in te spannen op school." (10 maart 2014, Staatssecretaris Sander Dekker)

Het wàt en het hóe

In het onderwijs wordt vaak gesproken over wàt er nodig is om kinderen goed te kunnen begeleiden. De meeste leraren weten dit echter als geen ander. Uitvinden van het hóe blijkt voor veel leraren een veel lastiger klus. Dit jaar heeft Manon een Collectief Praktijk Onderzoek uitgevoerd op de Generaal van den Boschschool te Willemsoord. Het team heeft aangegeven dat zij het onderwijs dat wordt geboden in de plusklas graag meer geïntegreerd willen zien binnen de hele school, zodat er een optimaal onderwijsaanbod kan worden gecreëerd voor (hoog)begaafde leerlingen, waardoor zij 'de hele week (hoog)begaafd' mogen zijn. Aan Manon de taak om het wàt te vertalen naar het hóe, zodat de leraren in de reguliere groepen aan de slag kunnen met het begeleiden van (hoog)begaafde leerlingen bij het 'leren leren'.

Waar lopen leraren tegenaan?

Op de Generaal van den Boschschool wordt in alle groepen verrijkingsmateriaal aangeboden in de vorm van werkboekjes. Hier wordt echter niet structureel in gewerkt. Leerlingen komen er vaak niet aan toe. Er wordt van de leerlingen een grote mate van zelfstandigheid verwacht, terwijl zij vaak niet goed weten hoe ze dit aan kunnen pakken. De leraren geven aan weinig tijd te hebben voor begeleiding of het nakijken van verrijkingswerk, hebben geen kennis van 'leren leren' en zijn onzeker over compacten.

Compacten, verrijken en 'leren leren'

Bij compacten wordt er zodanig geschrapt in de reguliere leerstof dat deze geschikt wordt voor (hoog)begaafde leerlingen (Drent, 2009). Door structureel te schrappen in het leerstofaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen komt er dagelijks tijd vrij waarin de leerling kan werken aan verrijkingstaken. Het doel hiervan is de leerling uit te dagen en vaardigheden te leren waar binnen het reguliere curriculum niet aan wordt toegekomen (Termeer, 2009). Deze vaardigheden liggen op het gebied van 'leren leren'. (Hoog)begaafde leerlingen, hebben een hiaat als het aankomt op 'leren leren' doordat de reguliere lesstof weinig inspanning van hen vraagt (Van Gerven, 2008). Waar het bij 'leren leren' om draait is het ontwikkelen van vaardigheden en inzichten die van wezenlijk belang zijn voor het verwerven en toepassen van kennis. Het ontwikkelen van een goede werkhouding met daarin; taakgerichtheid, motivatie en doorzettingsvermogen, is in dit proces van groot belang. De leerling leert leerdoelen voor zichzelf formuleren en is in staat een goede werkverdeling te maken en verschillende leerstrategieën toe te passen. Tevens is het kunnen reflecteren op het eigen leergedrag van wezenlijk belang (Te Boekhorst-Reuver, 2010). Dit proces gaat niet vanzelf, ook (hoog)begaafde leerlingen hebben behoefte aan begeleiding van de leraar om tot leren te komen (Termeer, 2009).

De rol van de leraar

Ook bij verrijkingswerk is begeleiding van de leraar nodig. Hierbij wordt van de leraar een coachende rol verwacht. Tevens is het belangrijk dat verrijkingswerk door de leraar wordt nagekeken en beoordeeld. Hiermee geeft de leraar het signaal dat het werk serieus genomen wordt (Algra, 2009). Een leerling kan intelligent zijn, maar toch vaardigheden missen om zelfstandig te kunnen werken. Fluisteren, plannen, materiaalgebruik, taakgerichtheid en hulp vragen zijn voorbeelden van vaardigheden waarbij goed contact met de leraar van belang is om deze vaardigheden te kunnen ontwikkelen. Om begeleiding te kunnen bieden is het van belang dat de leraar beschikt over voldoende kennis over (hoog)begaafdheid (Hoogeveen, 2010) en dat de leraar vaste contact momenten inplant om met de leerling in gesprek te gaan over het verrijkingswerk.

Ook bij verrijkingswerk is begeleiding van de leraar nodig. Om deze begeleiding te kunnen bieden is het van belang dat de leraar beschikt over voldoende kennis over (hoog)begaafdheid.

Kennis van de leraar

Uit een quickscan, uitgevoerd door School aan Zet in 2013, blijkt dat leraren wel passende begeleiding willen bieden aan talentvolle leerlingen, maar dat het hen ontbreekt aan kennis en vaardigheden om dit goed te doen. Tevens blijkt hieruit dat meer dan de helft van de leraren in het basisonderwijs moeite heeft met het geven van feedback en met het afstemmen van de instructie op verschillen tussen leerlingen. Manon heeft de leraren van de Generaal van den Boschschool, middels een workshop, informatie gegeven over het hóe en waaróm van compacten en verrijken en het belang van 'leren leren'. Tevens hebben de leraren behoefte aan handvatten om met leerlingen in gesprek te kunnen gaan over hun verrijkingswerk en het 'leren leren'.

Uit onderzoek van School aan Zet blijkt dat leraren wel passende begeleiding willen bieden aan talentvolle leerlingen, maar dat het hen ontbreekt aan kennis en vaardigheden om dit goed te doen.

In gesprek met leerlingen over 'leren leren'

Om (hoog)begaafde leerlingen beter in beeld te krijgen hebben deze leerlingen op de onderzoeksschool een portfolio gekregen met daarin een schema voor compacten, leerdoelen voor 'leren leren', tips voor het werken met Rekentijgers en een weektaak. Dit portfolio kan zowel in de plusklas als in de reguliere groep worden gebruikt. Om leraren een handvat te bieden om met leerlingen in gesprek te gaan over het portfolio en het 'leren leren', zijn hiervoor richtlijnen ontwikkeld. Hierin staan vragen die leraren kunnen stellen over de onderdelen in het portfolio en de leerdoelen voor 'leren leren'.

Figuur 1. Gekopieerd van *Welke mogelijkheden zie jij voor jezelf?* (2015). SLO. <http://talentstimuleren.nl/?file=2953&m=1423579189&action=file.download>. Verkregen met toestemming.

Portfolio

Een portfolio laat zien wie een kind is, wat hij of zij al kan en nog wil leren. Het portfolio kan worden ingezet om verrijkingswerk over een langere periode te beoordelen (Algra, 2009). Castelijns & Kenter (2009) beschrijven dat een portfolio een gedetailleerd beeld geeft van het leren en de ontwikkeling van een kind. Het laat zien hoe een kind zich in een bepaalde periode ontwikkelt. De interactie tussen leerkracht en leerling wordt bevorderd door hierover met elkaar in gesprek te gaan. Leerlingen leren hun eigen ontwikkeling te volgen en zichzelf nieuwe doelen te stellen. Tevens wordt door de inzet van portfolio's de betrokkenheid en motivatie van kinderen bij hun taken verhoogd. Succeservaringen kunnen het gevoel van competentie en zelfvertrouwen van kinderen vergroten. Een portfolio draagt bij aan het zelfverantwoordelijk worden voor het eigen leerproces (Poos, 2011).

Leerdoelen 'leren leren' uit Doelen en Vaardighedenlijst (DVL) (Te Boekhorst-Reuver, 2010).

Werkhouding	Werken volgens plan	Manieren van leren
<ul style="list-style-type: none"> Ik geef aan wat ik wil leren en waaraan ik wil werken Ik zet me in voor taken die ik moet uitvoeren Ik zet door wanneer iets niet direct lukt Ik houd mijn aandacht er goed bij als dat nodig is Ik werk zelfstandig als dat nodig is Ik zorg dat mijn werk er netjes en verzorgd uitziet Ik vraag op tijd hulp als ik ergens zelf niet uit kom Ik waardeer het leerproces ook als het resultaat tegenvalt	<ul style="list-style-type: none"> Ik formuleer leerdoelen voor mezelf Ik verken een onderwerp voor ik ermee aan de slag ga Ik weet welke stappen ik moet zetten en hoe ik deze moet uitvoeren Ik zorg dat ik het belangrijkste af heb voor de tijd om is Ik houd me aan mijn planning en stel deze bij als dat nodig is Ik kijk achteraf of mijn planning goed was en wat beter kan	<ul style="list-style-type: none"> Ik weet welke manieren van leren er zijn en welke manier mijn voorkeur heeft Ik zet de meest geschikte manier van leren in Ik verzamel geschikte informatie op verschillende manieren Ik bewaar informatie om het later te kunnen gebruiken Ik laat zien wat ik geleerd heb Ik licht mijn antwoorden toe en laat zo zien dat ik het begrijp Ik controleer of mijn leervraag voldoende beantwoord is

Resultaten

De combinatie van een portfolio met leerdoelen en richtlijnen om met leerlingen hierover in gesprek te gaan biedt leraren inzicht in de behoeften en vaardigheden van individuele leerlingen. Alle leraren uit de onderzoeksgroep hebben ervaren dat ook (hoog)begaafde leerlingen begeleiding van de leraar nodig hebben om hun verrijkingswerk te kunnen maken. Leraren geven aan dat het werken met leerdoelen voor 'leren leren', en hierover met elkaar in gesprek gaan, de leerlingen helpt bij het werken aan verrijkingswerk. De zelfstandigheid van leerlingen neemt hierdoor toe.

De combinatie van een portfolio met leerdoelen en richtlijnen om met leerlingen hierover in gesprek te gaan biedt leraren inzicht in de behoeften en vaardigheden van individuele leerlingen. De zelfstandigheid van leerlingen neemt hierdoor toe.

Meer lezen?

Algra, H. (2009). *Ontwikkelingsvoorsprong en (hoog)begaafdheid*. Amersfoort: Kwintessens Uitgevers.

Boekhorst, te - Reuver, J. (2010). *Doelen- en vaardighedenlijst*. Enschede :SLO.

Castelijns, J. & Kenter, B. (2009). *Leren met portfolio's*. Amersfoort: CPS

Drent, S. (2009). *Compacten*. In E. van Gerven (Red.), *Handboek Hoogbegaafdheid* (p. 74-85). Assen: Van Gorcum.

Gerven, E., van. (2008). *Slim beleid. Keuzes en consequenties bij beleid voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Assen: Van Gorcum.

Hoogeveen, L. (2010). *Hoogbegaafdheid, een gave of een probleem*. Nijmegen: Centrum voor Begaafdheidsonderzoek Radboud Universiteit Nijmegen.

Poos, E., (2011). *Kindportfolio's in theorie en praktijk*. Helmond: Onderwijs Maak Je Samen.

Termeer, P. (2009). *Verrijkingsonderwijs*. In E. van Gerven (Red.), *Handboek Hoogbegaafdheid* (p. 86-101). Assen: Van Gorcum.

<http://www.talentstimuleren.nl/>

Over de auteur:

Manon Hof-Steennis is leerkracht van de plusklas op de Generaal van den Boschschool in Willemsoord. Het collectief praktijk onderzoek 'De hele week (hoog)begaafd' heeft zij uitgevoerd in opdracht van de Katholieke Pabo Zwolle voor de Masteropleiding Leren en Innoveren.

